

Kroning av monarken – en sammenligning av britiske og norske ordninger

Foredrag på møte i Norsk selskap for kirkerett 8. november 2022

Av Jørund Østland Midttun, Prest/seniorrådgiver i juridisk avdeling, Kirkerådet

Dette blir ikke en lærd forelesning, men noen spredte lesefrukter og tanker.

Under en liturgisk konferanse for et par tiår siden hørte jeg en forelesning om kroningsliturgien, hvor foreleseren, Colin Buchanan, begynte med å si at kroningen var det store høydepunktet for enhver liturgiker. Siden da har jeg ventet på hvordan neste kroning skal bli. Nå når tiden (omsider) er kommet, har jeg også begynt å stelle med kirkerett, og kan derfor gå inn i den fra to kanter.

Det forente kongerike er det eneste europeiske land som fortsatt har en kroningsseremoni for monarken. Den siste kroning i noe annet europeisk land fant sted i 1906 – i Nidarosdomen. Dermed blir det interessant å se disse to tradisjonene i forhold til hverandre.

Forelesningen den gang handlet mye om hvilke eventuelle endringer i kroningsliturgien som ville komme under en ny monark, ikke minst med en person som daværende prins Charles. Nå kan vi konstatere at det i alle fall blir en kroning; den blir antagelig annerledes enn i 1953 og det blir spennende på hvilken måte. Skal kort komme tilbake til det, men først:

1. Salving og kroning – en kirkelig seremoni. Hva det innebærer for synet på monarken

Det som kalles kroning er i vår, dvs. vesteuropeisk, sammenheng en serie handlinger som kan innebære hylling, salving, presentasjon av regaliene, kroning og tronbestigelse med fornyelse av troskapsløfte fra vasallene. Alt dette foregår, mest utpreget i det engelske, innenfor rammen/ordo for en messe, hvor de ulike delene blir spredt utover messens skjema. I denne sammenheng er det elementet som har gitt navnet til handlingen bare en del av en større helhet.

Herskerens eller høvdingens rolle i tradisjonelle samfunn har alltid/svært ofte hatt en religiøs dimensjon på ulikt plan, etter hvor spesialisert samfunnet var. høvdingen hadde også religiøse plikter overfor folket. I Egypt og andre gamle riker hadde herskeren en religiøs posisjon. Den japanske keiser nedstammer fortsatt fra solguden, i Kina trengtes Himmelens mandat osv. I europeisk sammenheng kom forbindelsen til syne ved at kirken hadde en bestemt posisjon i legitimeringen av en ny hersker. Dette var i en viss forstand et middelaldersk fenomen; det oppsto som en del av middelalderen. I det bysantinske, østromerske riket var kroningen av en ny keiser i utgangspunktet en ren verdslig, militær affære som foregikk på Hippodromen i Konstantinopel. Ganske tidlig fikk likevel kirken en viktig posisjon. Allerede i 457 ble keiser Leo I kronet av patriarken, det hele ble etter hvert flyttet til Hagia Sofia og den kroningsliturgien som ble utviklet ble mønsterdannende for senere kroninger i europeiske monarkier. I vest var disse seremoniene i denne perioden mer sporadiske. De ble også kombinert med en annen rite som skulle vise seg å bli svært sentral, nemlig *salvingen*. Det tidligste kjente eksempel på salving skal være en vestgotisk konge i Spania; ritualet fulgte da

tett gammeltestamentlig forbilde. Men det var Pipin den yngre, den første karolingiske kongen over frankerne og far til Karl den store, som introduserte en mer varig orden ved å bli salvet av paven i forbindelse med sin overtakelse av tronen. Salvingen var altså en ny skikk i denne sammenheng, men selvfølgelig med gammeltestamentlige forbilder. Som vi skal se, henvises det fortsatt til salvingen av kong Salomo. Salvingen var for Pipin en måte å få kirkelig sanksjon for et usikkert krav på tronen, og dermed kirken som forbundsfelle i en kamp om makt. Dette er et gjennomgående trekk som også kommer til syne i norsk og skandinavisk sammenheng. (Som kjent ble også kroningen av Karl til vestromersk keiser, og dermed som en forbilledlig handling for seere vesteuropeiske monarkier, også foretatt av paven, i året 800.) Kroner og sepre, som også tidligere var brukt under kroninger, fikk dermed en religiøs/kristen betydning sammen med rikseplet (i virkeligheten en globe) som symboler på det kirken hevdet var den guddommelige orden, med monarken som den guddommelig innsatte overherre og beskytter av sitt rike. Salving og kroning ble i middelalderen regnet som så viktig at den i noen sammenhenger ble referert til som «det åttende sakrament»¹ Den salvede herskeren ble sett på som en *mixta persona*, delvis prest og delvis lekmann, men ikke fullt ut noen av delene. Dette kunne bl.a. sees i påkledningen, hvor monarken under kroningen også bar plagg som vanligvis er reservert geistlige, bl.a. en stola.

Det er med andre ord *salvingen* som kan ses på som den bærende riten. Det er den som gjør regenten til Herrens salvede, en som kan handle ikke bare med kirkens, men med Guds sanksjon, og hvis person dermed blir hellig. Selve kroningen – at kronen blir satt på regentens hode – er en følge av og et symbol på den forutgående salvingen, selv om rekkefølgen kan være forskjellig. Som vi skal se, er kronen også i noen tilfeller rituelt mindre sentral.

Av dette følger altså at kroningsseremonien er en religiøs seremoni som gjør regenten til et religiøst overhode; Herrens salvede, som blir Guds representant eller instrument. Dette elementet er tilstede i begge de kroningsritene som behandles her, sterkest i den engelske. Det er også interessant at hverken i England/UK eller Gr.l. §10 er kroningen nødvendig for å utøve kongsgjerningen. Det går ofte litt tid før den skjer. Edvard VIII. ble ikke kronet, men var utvilsomt konge. Men gjennom kroningen får altså kongemakten altså en bokstavelig talt guddommelig tyngde.

2. Historisk skisse over kroninger i Europa

Av det ovenstående er det klart at kroning, slik vi forstår det, er en kristen rite, og dermed er knyttet til kirkens makt. Prototypen var pavens kroning av Karl den store til keiser i året 800, og andre kroningsseremonier var sterkt influert av denne i middelalderen, slik at de fleste kroningsseremonier (inkludert salving) hadde felles trekk. I England ble kroninger muligens utført i angelsaksisk tid, i alle fall ble den siste angelsaksiske kongen Harald/Harold 2. kronet i 1066. Samme år ble Vilhelm erobreren kronet, og siden da er de alle engelske og britiske monarker bortsett fra to, kronet, med få unntak i Westminster Abbey.

I Skandinavia var kroningsseremoniene som nevnt en måte å konsolidere kongemakten og kirkens makt. Tidligst ute er Norge, hvor den første kroning som kjent fant sted i 1163 som et ledd i forsøket på å avslutte borgerkrigen. Den påfølgende tronfølgerloven gjorde Norge til

---

¹ Coulombe, Charles A "Coronations in Catholic theology". (9 May 2005). Her sitert fra: [Coronation - Wikipedia](#) besøkt 2. November 2022.

arvekongedømme og sikret kirken innflytelse over kongemakten. Det tok tid før kroning ble en sentral rite, f.eks. ble Håkon Håkonsson kronet først i 1247, etter 20 år som konge, men de fleste konger frem til selvstendighetstapet 1536 ble kronet, enten i Oslo eller Bjørgvin eller etter hvert i Nidaros. En nokså tilsvarende utvikling fant sted i Danmark, hvor den første sikkert bevitnede kroning fant sted i 1170. Kroningen fulgte her tysk mønster. I motsetning til Norge forble Danmark i større grad et valgkongedømme, slik at kroningsseremonien ble innledet med at kongen aksepterte håndfestningen. Av samme grunn deltok etter hvert riksrådet med å sette kronen på regentens hode. Dette varte til eneveldet i 1660. Etter den tid innebar den kirkelige seremonien først og fremst at danske monarker ble salvet. For å markere sin eneveldige posisjon møtte de til salvingen med kronen på hodet allerede. Etter forfatningsendringen i 1848 bortfalt kroningen.

I Sverige ble det også vanlig med kroninger fra rundt 1200, men først med Erik av Pommerns kroning ble kroningen en regulær hendelse. Tiden mellom tronbestigelse og krining kunne variere svært, fra dronning Kristina som ble kronet først 17 år etter tronbestigelsen, til hennes etterfølger Karl X som ble kronet allerede samme dag. Den siste som ble kronet i Sverige var Oscar II. Da hans sønn Gustav V ble konge i 1907 erklærte han at han ikke ville krones. Det samsvarte med utviklingen i resten av Europa. For det første en kraftig sanering av kongeriker, og de som var igjen hadde enklere ritualer for tronskifte. I Danmark f.eks., hvor skiftet markeres med ropet «Kongen er død, leve kongen»

3. Kroningene i England -> Storbritannia -> Det forenede kongerike

Både England og Skottland har svært gamle tradisjoner, Skottland eldst. Disse to ble smeltet sammen i 1601, og ble 100 år senere til kongeriket Storbritannia som 100 år etter det igjen formelt slo under seg Irland til det forenede kongeriket av Storbritannia og Irland. Det er først og fremst den engelske tradisjonen som er førende. Som sagt er kroningen en tradisjon som ikke gjør noen til konge, men bekrefter kongeverdigheten. Den er ikke vedtatt av Parlamentet, med ett unntak, den såkalte Coronation Oath som jeg kommer tilbake til. Men først kort om seremonien. Den er endret og forenklet gjennom århundrene, men kjernepunktene er like. Her tar jeg utgangspunkt i den siste, fra 1953.

Består av en rekke deler:²

1. The Recognition – bekreftelsen.
«Sirs, I here present unto you
Queen ELIZABETH,
your undoubted Queen:
Wherefore all you who are come this day
to do your homage and service,
Are you willing to do the same? » GOD SAVE QUEEN ELIZABETH
2. Hun setter seg på kroningsstolen, King Edward's Chair, med den skotske kroningssteinen under. Kroningsleden følger. Ender med å kysse Bibelen. Kommer tilbake til den.
3. Begynnelsen av messen, med introitus, kyrie, kollekter og tekstlesninger samt Credo

---

² Hentet fra [The Coronation of Queen Elizabeth II \(oremus.org\)](https://www.oremus.org/) Besøkt 2.11.2022

4. Salvingen; umiddelbart etter Credo. Begynner med «Kom Helligånd.» Koret synger så Händels «Zadok the Priest» fra 1. Kong 1, 39-40 om salvingen av kong Salomo. Erkebiskopen salver dronningen på håndledd, bryst og hode (opprinnelig flere steder) «Be thy Head anointed with holy Oil: as kings, priests, and prophets were anointed: And as Solomon was anointed king by Zadok the priest and Nathan the prophet, so be thou anointed, blessed, and consecrated Queen over the Peoples, whom the Lord thy God hath given thee to rule and govern, In the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. » Deretter kneler dronningen foran alteret og det blir bedt en velsignelsesbønn
5. Presentasjon av regaliene:
  - a) Sporene og sverdet som skal beskytte retten, rette det som er vrangt, beskytte enker og faderløse, straffe og rette opp det som er feil, og i alle disse ting tjene Herren Kristus.
  - b) Armbånd, kongelige stola og kongelige kåpe og rikseplet
  - c) Ringen som symbol på kongelig verdighet
  - d) Septeret med kors og staven med due som symboler på et rettferdig og nådig styre.
6. Kroningen: Erkebiskopen tar kronen som har ligget på alteret og setter den på dronningens hode. «O God the Crown of the faithful: Bless we beseech thee this Crown, and so sanctify thy servant ELIZABETH upon whose head this day thou dost place it for a sign of royal majesty, that she may be filled by thine abundant grace with all princely virtues:» Folket roper høyt: GOD SAVE THE QUEEN!
7. Velsignelse av dronningen og folket, som slutt på salving og kroning
8. Tronbestigelsen; dronningen føres fra Edward's Chair og blir løftet til tronen
9. Hyllest og sverging av troskap. Først biskopene deretter hertugen av Edinburgh og resten av adelen. Til slutt: «God save Queen ELIZABETH. Long live Queen ELIZABETH. May the Queen live forever! » (Fra GT)
10. Nattverden. Dronningen tar av seg krone og septer og stav, kneler og ofrer brød og vin til nattverden samt et pund gull. Deretter følger nattverdliturgien
11. Dronningen får kronen og septeret, går til tronen og Gloria, samt Te deum blir sunget til slutt.

Av alt dette er det bare ett ledd som faktisk er regulert i lovs form, nemlig kroningseden som kommer helt i begynnelsen.³ Den ble innført ved parlamentsbeslutning i 1688, og monarken er pålagt å sverge eden i den ordlyd som er satt opp i lovbestemmelsen. Eden lød som følger i sin opprinnelige form:

---

³ For sitater og betraktninger I dette avsnittet, se Watt, Graeme: «The Coronation Oath» *Ecclesiastical Law Journal* 217 s. 235-341.

Will You solemnly Promise and Swear to Govern the People of this Kingdome of England and the Dominions thereto belonging according to the Statutes in Parlyament Agreed on and the Laws and Customs of the same? (min understrekning)

Will You to Your power cause Law and Justice in Mercy to be Executed in all Your Judgements.

Will You to the utmost of Your power Maintaine the Laws of God the true Profession of the Gospell and the Protestant Reformed Religion Established by Law? And will You Preserve unto the Bishops and Clergy of this Realme and to the Churches committed to their Charge all such Rights and Priviledges as by Law doe or shall appertaine unto them or any of them.

Etter unionen med Skottland i 1707 ble det innskutt i tredje ledd en artikkel om kirkelige forhold i hele riket. Dette ble endret senere, og det ble gjort justeringer rundt hvilke riker det var snakk om. Eden som dronning Elisabeth skulle sverge lød slik:

Will you solemnly promise and swear to govern the Peoples of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Canada, Australia, New Zealand, the Union of South Africa, Pakistan and Ceylon, and of your Possessions and other Territories to any of them belonging or pertaining, according to their respective laws and customs?

Will you to your power cause Law and Justice, in Mercy, to be executed in all your judgements?

Will you to the utmost of your power maintain the Laws of God and the true profession of the Gospel? Will you to the utmost of your power maintain in the United Kingdom the Protestant Reformed Religion established by law?

Will you maintain and preserve inviolably the settlement of the Church of England, and the doctrine, worship, discipline, and government thereof, as by law established in England? And will you preserve unto the Bishops and Clergy of England, and to the Churches there committed to their charge, all such rights and privileges, as by law do or shall appertain to them or any of them?

Det er flere interessante ting ved denne eden, som altså er et løfte som innleder og i en viss grad er en forutsetning for den kommende salvingen og kroningen. Den har fire ledd, hvorav de to første handler om å regjere i samsvar med «laws and customs» og å bruke makten til å bringe «Law and justice in mercy» i alle avgjørelser. De to siste handler først om å opprettholde Guds lov, nærmere bestemt den protestantiske religion og til slutt å «maintain and preserve inviolably the settlement of the Church of England» osv. samt alle rettigheter og privilegier for biskopene og geistligheten.

Denne eden oser (evt. dufter) av middelalder, selv om det altså er statskirken som skal bevares, med sine retter og privilegier. Det befester båndet mellom monarken og kirken, og kirkens maktposisjon i riket. Slik sett er den i brennpunktet for hele ideologien bak kroningsseremonien og synet på den kristne monarken, kongen av Guds nåde. Det vil vise seg om denne kroningseden kan brukes på samme måte i 2023.

Men det er også et annet spørsmål vi skal tillate oss å berøre, og som handler om selve grunnlaget for eden, og om den faktisk er gyldig. I den opprinnelige eden fra 1688 forplikter

monarken seg til å regjere «according to the Statutes in Parlyament agreed upon». I ettertid har flere sider ved eden blitt endret, og fleste endringene som har skjedd gjennom århundrene kan belegges i konkrete lovendringer som det er logisk at får konsekvenser for ordlyden. Men før Georg VI's kroning i 1937 ble det gjort en endring i første ledd som er vanskelig å begrunne slik: Referansen til å styre 'according to the statues in Parlyament agreed upon' var borte. Begrunnelsen var antagelig at det noen år før var laget en avtale om styret av Canada, Australia og New Zealand, som ikke lenger skulle styres av parlamentet, men dette var ikke eksplisitt nevnt. Og henvisningen til parlamentet var en av grunnsteinene i den opprinnelige eden. I tillegg var det en referanse til å bevare i United Kingdom den protestantiske religion «established by law», på tross av at det hverken i Irland eller Wales var statskirker lenger.

Da det ble reist alvorlige spørsmål om disse uregelmessighetene i Parlamentet i forkant av dronningens kroning, svarte statsministeren – Winston Churchill – at dersom man skulle akseptere det fremkastede syn at slike endringer i eden burde vedtas i parlamentet, ville det så tvil om gyldigheten av eden avlagt av alle monarker siden Georg I, i 1715. Slik svarer en politiker; konsekvensene ville være for store. Ut fra et rent juridisk synspunkt kan det likevel sies å være tvilsomt om eden slik den sist ble brukt er gyldig, og siden den var en forutsetning for kroningen, kan den også ses på som ugyldig⁴. Er det sannsynlig? Kanskje. Har det noen betydning? Neppe!

4. Kroning i Grunnloven; drøfting av betydning og implikasjoner

Vi vender tilbake til våre hjemlige trakter. Ut fra det som hittil er sagt kan det nesten virke underlig at en så radikal og i virkeligheten republikansk konstitusjon⁵ som Eidsvollsgrunnloven skulle inneholde en bestemmelse om kroning. Men det gjorde den altså. § 10 konstaterte:

Kongens Kroning og Salving skeer, efterat han er bleven myndig, i Trondhjems Domkirke, paa den Tid og med de Ceremonier, Han selv fastsætter.

Trolig var det mest konvensjon, selv om det ble diskutert på 1700-tallet om nødvendigheten av kroning. Det var en diskusjon som fikk liten betydning i praksis. De eneveldige herskerne trengte en guddommelig sanksjon. Og ti år tidligere hadde Napoleon kronet seg selv i Paris i en modernisert utgave. Kanskje spilte det nasjonale inn, en gjenreisning av den norske tronen. Flere av grunnlovskastene hadde i alle fall med en bestemmelse om kroning. Viktigst var Nicolai Wergelands forslag; han foreslo også at kroningen skulle foregå i Trondhjems domkirke, som dermed ble gjort til kroningskirke. Det fikk en viktig sideeffekt: Kroningsparagrafen ble slik en viktig grunn til gjenreisningen av Nidarosdomen i det 19. og 20. århundre. Et litt halvhjertet forslag fra svenskene om å la det være mer fritt hvor kroningen skulle skje, ble skutt ned av Stortinget, slik at novembergrunnloven beholdt § 10 uendret.

Gjennom hele perioden paragrafen var virksom ble det diskutert (i den grad det var interesse for å diskutere bestemmelsen) hvorvidt § 10 var en pliktbestemmelse, altså om kongen *måtte* krones eller om det var opp til ham selv. Niels Treschow konkluderte alt i 1820-årene at

---

⁴ Ibid s. 341. Graemes tese er at kroningseden fra et rent juridisk synspunkt må sees på som ugyldig.

⁵ Republikansk i den forstand at den var basert på folkesuverenitetsprinsippet; at kongemakten var innskrenket og bundet av den demokratisk vedtatte konstitusjonen.

kroning og salving «hverken for Kongen eller Folket medføre nogen ny Rettighed og Forpligtelse». Han helte dermed i retning av at det ikke var noen plikt til kroning.⁶ Uansett var det helt klart at det konstituerende for kongens konstitusjonelle rolle var eden til forfatningen, i Stortinget, som skulle avlegges med det samme han overtok. Det var da heller ikke alle unionskongene som ble kronet. Først med Karl Johans overtakelse av tronen i 1818 skjedde den første kroningen. Hans sønn Oscar I ble heller ikke kronet; han insisterte på at også dronningen skulle krones, men det aksepterte ikke statsråd Riddervold, ettersom hun ikke hadde del i statsstyret. Selv mente hun nektelsen kom av at hun var katolikk. Dermed ble det hele ikke noe av, og først med Karl XV/IV i 1860 skjedde en ny kroning. Tretten år senere ble også broren, Oscar II, kronet i Nidarosdomen.

Selve kroningsseremonien skjedde etter modell av den svenske.⁷

Det var som sagt lite fokus på kroningsparagrafen. Den eneste som foretok en mer inngående og prinsipiell drøfting var Peder K. Gaarder, i sin radikale kommentarutgave til Grunnloven fra 1845. Gaarder løftet her frem folkesuvereniteten som det vesentlige prinsipp for forståelsen av Grunnloven. Stortingets kompetanse ble konsekvent tolket utvidende og kongens myndighet tilsvarende nedtonet.⁸ Han mente § 10 (sammenholdt med § 1 om kongemakten) ikke uttrykte Grunnlovens egentlige karakter, men tvert imot så ut til å inneholde: «en Negtelse af at Folkets Magt er den principale i vor Statsforfatning, eller af Folkets Suverænitet, saaledes gjælder denne Bemærkning ogsaa Udtrykket ‘Salving’ – Guds Salvende – der hentyder paa Kongens Indsættelse ved guddommelig Naade, en Forestillingsmaade, som er aldeles uforenlig med Folkesuverænitetens Princip». Når det likevel kunne bli vedtatt, mente han det måtte skyldes nedarvede tradisjoner og en manglende bevissthet om kongemaktens stilling i statsforfatningen. Men også utenrikspolitiske hensyn kunne spille inn, nemlig at Norge som en liten nasjon ikke kunne overleve uten en monarkisk statsform. Men ifølge Gaarder dreide det seg om å «iklæde en ægte republikansk Grundforfatning Monarkiets Dragt og Emblemer».¹⁰

Disse synspunktene var svært radikale i 1840-årene, og ble motsagt av andre statsrettsjurister, bl.a. Bernhard Dunker i hans motskrift. Men Gaarder peker på kjernen i dilemmaet rundt § 10: hvordan kan en konge som er salvet og kronet, med alle de forestillingene dette fører med seg om kongedømmet av Guds nåde, samtidig være underlagt en statsforfatning som har den demokratiske styreform som et bærende prinsipp? Det var disse problemstillingene som kom tilbake med full tyngde i 1905. Men før vi går dit, en liten kirkelig parentes nemlig oppropet

---

⁶ Michalsen, Dag «Tidligere § 10 (1414-1908) i Grunnloven. Historisk kommentarutgave 1814-2020. Universitetsforlaget, Oslo 2021 s.201

⁷ Det svenske kroningsritualet ble utformet etter mønster fra kroningen av Erik XIV i 1560. Det ble ledet av erkebiskopen i Uppsala, og begynte med at kongen ble ført inn i kirken under fanfare og først ble iført kroningskappen før han knelte i koret og fremfører kongeeden. Deretter fulgte salvingen på pannen, brystet, skuldre, håndledd og håndflater. Erkebiskopen ba følgende bønn: «Den Allsmægtige Evige Gud ingjute Sin Heliga Anda uti Eder själv och sinne, upsåt och företag, igenom hvilkens gåfva I så mågen styra Land och Rike, att det må lända Gud till pris och ära, rätt och rättvisa till styrko, Land och Folk till godo.» Kongen ble så ført til tronen som sto i koret, og kronet av erkebiskopen og statsministeren. Etterpå mottok han seperet, rikseplet og riksnøkkelen. Deretter følger rikssverdet, som symbol på domsmakten; at han skulle beskytte det gode og straffe det onde. Ritualet ble avslutte med at riksherolden ropte ut at kongen var kronet til den rette konge, og folket svarte «Leve Konungen!» Deretter avla stendene troskapsed; etter 1866 riksdagsmedlemmene.

⁸ Michalsen, Dag: «Peder Gaarder» *Norsk biografisk leksikon*

⁹ Michalsen 2021 s. 201

¹⁰ Ibid s. 202.

Til Christendommens Venner i vort Land fra 1883. Uten at det berøres direkte, er en underliggende tanke kampen mot parlamentarismen, som jo var et angrep på kongen som den av Gud innsatte øvrighet. Bent frem uluthersk. Venstre angrep dermed både Herren og hans salvede. Jeg er tilbøyelig til å være enig i resonnementet. Det er visst bare i England at parlamentarisme og en salvet og kronet konge kan gå sammen.

Da Norge hadde fått sin egen konge etter 1905 kom debatten i Stortinget betegnende nok opp igjen i forbindelse med bevilgningen til kroningen, våren 1906. Fra Arbeiderpartiet ved Alfred Eriksen kom forslag om utsettelse til etter at Stortinget hadde votert over grunnlovsforslaget om å oppheve § 10. Dette forslaget falt mot 24 stemmer. I debatten fremholdt statsråden, Hagerup Bull, at bevilgningen var foreslått fordi grunnloven foreskriver at kroning skal finne sted. Statsråden nedtonet også den religiøse siden av handlingen, men forsto den som «en festdag, som vil samle representanter fra fremmede nasjoner, en festdag vil besegle den utvikling, som det norske folk til at staa der hvor det den dag i dag staa». Mot dette hevdet Johan Castberg at kroningen ikke kunne forstås som en pliktbestemmelse, men bare slik at kongen har rett til å bestemme når han vil krones. Men likevel slik at denne retten ikke kunne utøves «mot folkets eller folkets repræsentations ønske».

Kroningen fant sted 22. juni 1906, og ble en strålende festdag, selv om gudstjenesten var heller beskjeden sammenlignet med det engelske ritualet. Etter en høytidelig inngang startet gudstjenesten med nr. 1 i Landstads salmebok: «I Jesu navn skal all vår gjerning skje». Etter trosbekjennelsen og avsynging av de første versene av te deum/o store Gud vi lover deg, holdt Kristiania biskop, Anton Christian Bang prekenen. Deretter kom første del av festkantaten av Johan Svendsen, før kongen ble ledsaget opp til tronen i koret. Der tok han av fyrstekappen og ble iført kongekåpen av høyesterettsjustitiarius Løchen. Så falt kongen på kne og ble salvet av Tronhjems biskop Wilhelm Andreas Wexelsen, ledsaget av bønner: «Den almægtige Gud salve Dig med sin aand og naade og give dig med visdom og kraft og mildhed at føre Dit kongelige styre, saa Guds navn helliges og ret og Sandhed stadfestes, til gavn og lykke for folk og land». Ingen referanser til Sadok eller Salomo.

Da kongen hadde reist seg og satt seg på tronen, gikk statsminister Christian Michelsen til alteret og hentet kronen, og sammen med biskop Wexelsen satte han den på monarkens hode. Så bes bønner: Herrernes Herre og kongernes konge, som har givet Dig regets krone, Han opholde og styrke Dig i alle kongelige og kristelige dyder, til sit navns ære og velsignelse for det norske folk. Han berede Dig ved sin naade i dette forkrænkelige liv for de retfærdiges arv, den uforkrænkelige krone i himmelen».

Utenriksminister Løvland hentet deretter septeret, statsråd Sofus Arctander rikseplet og statsråd Wilhelm Olsson rikssverdet.¹¹ Det hele avsluttes med en avsluttende bønn og velsignelsen. Etter annen del av kantaten blir dronningen salvet og kronet på samme måte (salige Riddervold hadde ikke lenger noen innflytelse).

Til slutt erklærte stortingspresidenten kroningsakten for fullført, og avsluttet med ordene: «Gud bevare kongen og dronningen!»

---

¹¹ De to var henholdsvis handelsminister og forsvarsminister, uten at jeg vet om det ble lagt noen symbolsk betydning i det.

Tittelen «konge av Guds nåde» var blitt avskaffet i forbindelse med grunnlovsendringene. Det understreket anakronismen i kroningsritualet.

5. Avvikling av kroning, erstattet med signing

To år senere, i 1908, ble § 10 i Grunnloven opphevet, og er siden ikke erstattet med en annen bestemmelse, slik at den er en tom paragraf. Men debatten om hvorvidt kroning var avhengig av det ble ikke borte. 50 år senere, etter et nytt tronskifte, dukket den opp igjen i en annen fasong. Nå var spørsmålet som ble stilt i deler av den borgerlige presse: Selv om kroning ikke er foreskrevet, betyr det dermed at den er forbudt? Igjen var meningene delte. Det er nokså gode grunner til å tro at kong Olav innerst inne hadde ønsket å bli kronet.¹² Det var politisk umulig under en Gerhardsen-regjering, men det hadde lenge blitt arbeidet med et alternativt kirkelig ritual som etter hvert fikk betegnelsen signing. Det er en nokså spektakulær historie, sist fortalt i Tore Rems biografi om kong Olav, om hvordan kongen, i ledtog med biskop Fjellbu i Nidaros, overlistet regjeringen, slik at det som i utgangspunktet var ment som en lokal festgudstjeneste med begrenset representasjon, ble så nær en kroning som mulig uten å være det. Selv kronen lå fremme på alteret mens kongen knelte på alterringen, riktignok uten å bli salvet, men under forbønn med håndspåleggelse. Senere sa han at for ham var det viktig, ikke å bli konge av Guds nåde, men *med* Guds nåde.

Og selv om signingen på mange plan var annerledes enn kroningen, var den i høy grad en kirkelig handling, som bidro til å styrke kirken som institusjon. Tore Rem har påvist at flere av de sentrale aktørene var seg det bevisst. Da biskop Fjellbu skulle oppsummere begivenheten var betydningen av kirkens rolle noe av det han fremholdt, og irritasjonen hos Einar Gerhardsen og flere meningsfeller rettet seg vel så mye mot kirkens, og kanskje særlig Fjellbus, rolle som mot signingen i seg selv.

Da neste tronskifte kom var spørsmålet om signing så vidt jeg vet helt uproblematisk. Det var skapt en ny tradisjon. Så vil tiden vise om den også holder neste gang vi har fått en ny konge.

6. Signing og kroning – likheter og forskjeller.

En sammenligning av kroningsritualet for den britiske monarken (i alle fall den forrige) og signingen av den norske viser etter mitt syn en nokså dyptgående forskjell i forståelsen av hva en konge/dronning er og hva som er forholdet mellom monarken og folket. I kroningsritualet fremstilles monarken som en som gjennom salvingen og kroningen blir Guds utvalgte og overherre over folket, som skal regjere det (britene kalles fortsatt undersåtter/subjects). Kroningstradisjonen og -ideologien er eldre enn de andre statsinstitusjonene, og det er jo det helt særegne ved engelsk rett at den har utviklet seg gravis over lang tid. Slik også med forholdet mellom kongemakt og andre maktorganer. Fra og med Magna Charta i 1215, som også var en type håndfestning, har Parlamentet i stadig stigende grad satt begrensninger på kongemakten. Kroningseden er et viktig og karakteristisk eksempel. Den setter en viktig begrensning for monarken ved inngangen til selve den symbolske opphøyelsen. Det interessante er at synet på monarken, slik det uttrykkes i ritualet *ikke* endres.

---

¹² Rem, Tore *Olav V Ensom majestet* s.

Kongeverdigheten bærer med seg hele det middelalderske tankesettet på hva som er en kristen konge. Også det noe egenartet og for mange av oss fascinerende, ved øyboerne i vest.

I norsk statsrett har kongen ikke denne rollen. Der er regenten den som innehar det høyeste embetet i staten. Riktignok er det arvelig, men likevel underlagt konstitusjonen. Dette er ytterligere forsterket ved at kongen ikke lenger er konge av Guds nåde. I en slik sammenheng blir fort kroningen noe fremmedartet, som står i motsetning til den større sammenheng. Kroningen utsier noe om kongen som det ikke er dekning for (hvis man ikke er engelsk). Slik sett er jeg enig med Gaarder.

Men en signing, slik den nå har utviklet seg, bærer ikke nødvendigvis alle de samme signalene. Den har mer karakter av en innvielse til tjeneste, slik vi kjenner det fra kirkelig sammenheng. Det som er likheten med kroningen, er nettopp den kirkelige tilknytningen. Den knytter monarken til kirken og skaper en forpliktelse på å opprettholde et kristent syn på kongsgjerningen. Det var nok svært viktig for kong Olav, og jeg tror også langt på vei for dagens konge. Jeg spekulerer også på om det er en sammenheng mellom dette og kong Haralds insistering på at regenten skal tilhøre Den norske kirke. Dermed vil det være større åpning for å videreføre en kirkelig signing av fremtidige konger og dronninger i Norge.